

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Toimintakyvyn arviointi ja arviointimenetelmien yhtenäistäminen

Projektisuunnittelija Saara Penttilä, Tulevaisuuden sotekeskus –hanke, kuntoutuksen kehittämisohjelma

Miksi toimintakykyä arvioidaan?

- Lainsäädäntö: mm. terveydenhuoltolaki §29 (lääkinnällisen kuntoutus): potilaan toiminta- ja työkyvyn sekä kuntoutustarpeen arviointi palveluiden ja etuuksien saamiseksi
 - hoidon, kuntoutuksen, palvelun tai etuuden tarpeen selvittäminen
 - tarkempi suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen
 - toimenpiteiden vaikutusten arvioiminen ja seuranta
 - asiakkaan voimavarojen ja vahvuuksien tunnistaminen, selviytymisen tukeminen
 - tiedon kerääminen ryhmä-, alue- ja kansallisella tasolla päätöksentekijöiden käyttöön. (THL)

Toimintakykytiedon kerääminen

- Toimintakykyä arvioidaan monella eri tavalla, esimerkiksi **haastattelemalla, havainnoimalla, manuaalisella tutkimisella (fysioterapia) sekä erilaisten mittareiden, testien ja asiakkaan tekemän itsearvioinnin avulla** → kerätään, yhdistetään ja tulkitaan sekä kuvailevaa tietoa että mittaus- ja arviointituloksia.
- Kyselyjen ja erilaisten testien käyttämisellä pyritään tarkempaan, objektiivisempaan, yhtenäisempään ja systemaattisempaan arviointiin
- kokonaiskuva henkilön toimintakyvystä muodostuu asiakkaan oman, hänen läheisen ja ammattilaisen arvioista.

Lähde: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143446/Ty%c3%b6-%20ja%20toimintakykytiedon%20konsepti.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Arvioinnin tärkeimmät periaatteet:

1. Tee arviointi tarkoituksenmukaisesti ja riittävän laaja-alaisesti.
2. Huomioi asiakkaan näkökulma arviointiprosessin eri vaiheissa.
3. Käytä tilanteeseen sopivia, päteviä ja luotettavia arviointimenetelmiä (mittarit ja suositukset TOIMIA-tietokannassa).
4. Varmista, että sinulla on riittävä osaaminen arvioinnin tekemiseen ja tulosten tulkintaan.
5. Suunnittele arviointitulosten pohjalta tavoitteet, toimenpiteet ja seuranta. (THL)

Miten varmistetaan arvioinnin laatu?

Toimintakyvyn arviointi edellyttää **vankkaa ammattitaitoa**:

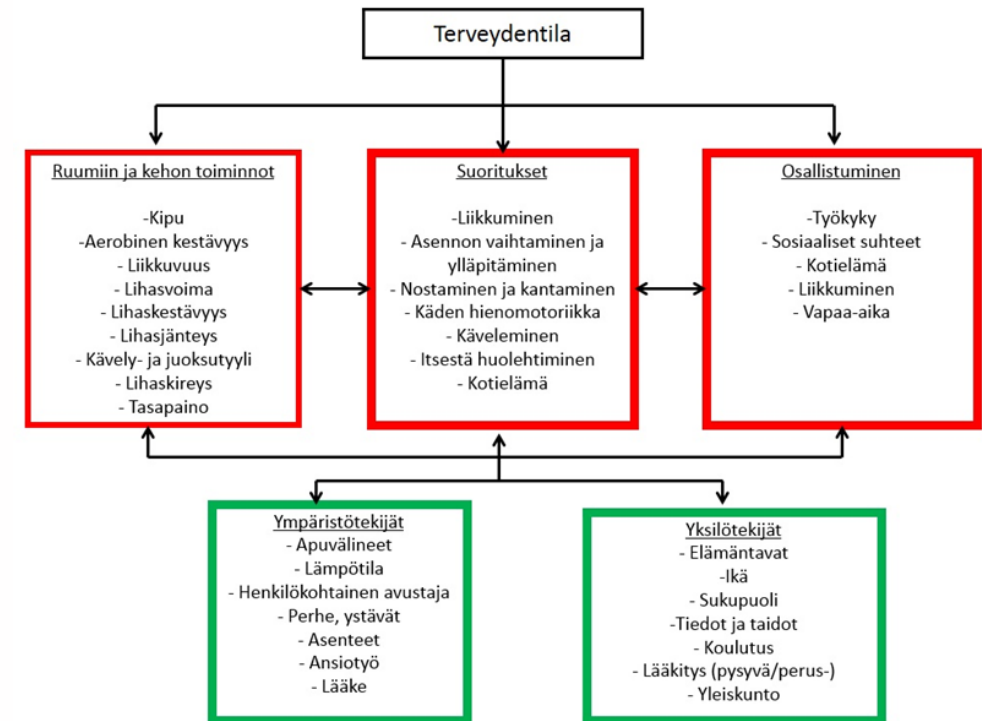
- ammattilaisen täytyy
 - tuntea oman ammattikunnan arviointimenetelmät ja -käytännöt ja **soveltaa niitä luotettavasti**
 - pysyä ajan hermolla, sillä uutta tietoa kertyy jatkuvasti ja menetelmiä päivitetään
 - käyttää arviointitietoa asiakkaan hyödyksi
- vastuu arvioinnin laadusta ei ole vain ammattilaisella. Usein arvioinnissa käytettävät toimintatavat valitaan työyhteisössä ja niitä linjataan ylemmältä tasolta. Esihenkilöiden tehtävä on huolehtia siitä, että ammattilaisilla on riittävä koulutus ja harjaantuminen arviointiin.
- arvioinnit täytyy tehdä työyhteisössä yhdenmukaisesti ja arvioitsijoiden ammattitaitoa täytyy ylläpitää säännöllisesti. Ammattilaisella on oikeus kieltäytyä arvioinnin tekemisestä, jos hän ei ole saanut siihen riittävästi perehdytystä. (THL)

ICF toimintakyvyn arvioinnin viitekehys

- kokonaisvaltainen biopsykososiaalinen käsitelmä kuvaa toimintakyvyn arvioinnin osa-alueiden moniulotteisuutta ja niiden vuorovaikutussuhteita
→ avaa toimintakyvyn käsitteen laajasti
- yhdenmukaistaa eri ammattiryhmien kieltä
- tarjoaa tieteellisen perustan toiminnallisen terveydentilan ymmärtämiselle ja tutkimiselle
- mahdollistaa tietojen vertailun toimintakyvyn rakenteisessa kuvaamisessa asiakastyössä ja sähköisissä tietojärjestelmissä
- toimintakyvyn arvioinnin suunnittelussa voi hyödyntää ICF ydinlistauksia/muistilistoja, joihin on koottu minimimäärä ICF-kuvauskohteita, joita tarvitaan kuvaamaan toimintakykyä tietyn sairauden tai taudin seurauksena tai tietyssä tilanteessa

<https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/icf-luokitus/icf-ydinlistat-ja-tarkistuslista#yleiset-toimintarajoitteet>

Toimintakyvyn arvioinnin tulosten tulkitseminen ja hyödyntäminen

- voit tulkita toimintakyvyn arvioinnin tulosta monin eri tavoin:
 - vertaa asiakkaan tulosta aiempaan: onko tapahtunut muutosta? Kun tulkitset muutosta, varmista, että muutos ei johdu mittauksen huonosta toistettavuudesta tai mittausvirheestä.
 - vertaa asiakkaan tulosta samaa ikää ja sukupuolta olevan väestön viitearvoihin, mikäli käytetystä arviointimenetelmästä on saatavilla tällaisia viitearvoja.
 - vertaa asiakkaan tulosta raja-arvoon, jos sellainen on saatavilla, ja pohdi, liittyykö raja-arvosta poikkeavaan tulokseen jokin kohonnut riski.
- toimintakyvyn arvioinnin tulosten perusteella voit
 - asettaa tavoitteita
 - määritellä toimenpiteitä
 - seurata asiakkaan tilannetta
 - tarvittaessa muuttaa suunnitelmaa ja toimenpiteitä (THL)

Toimintakykytiedon keräämiseen ja käytettävyyteen liittyviä haasteita tällä hetkellä

- tietoa asiakkaan toimintakyvystä kerätään kuntoutusprosessin eri vaiheissa vaihtelevin käytännöin ja välinen
 - osaamisessa tunnistettu kehittämisen tarvetta
 - Mittareiden heterogeenisuus: samasta mittarista voi olla useita eri versioita tai itse laadittuja mittareita, joita ei ole tutkittu
 - rakenteisessa kirjaamisessa puutteita
 - tietojärjestelmiin liittyvät haasteet → tieto ei liiku järjestelmästä toiseen → tiedon täydentäminen ja hyödyntäminen palveluketjun seuraavissa vaiheissa ei onnistu
 - paperisten lomakkeiden epäkäytännöllisyys
- kerääntyvä tieto on hajanaista, puutteellista ja huonosti hyödynnettävissä

Kohti yhtenäisiä toimintakyvyn arviointimenetelmiä

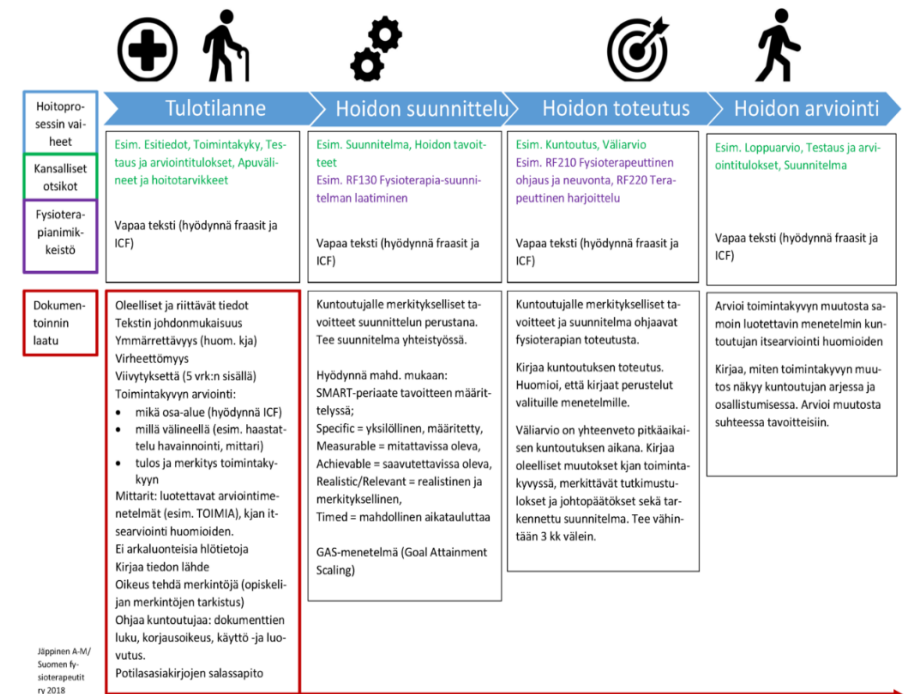
- On tunnistettu tarve toimintakyvyn arvioinnin yhtenäistämiseksi
 - Kuntoutuksen uudistamiskomitean ehdotus (v.2017) kuntoutuksen kansallisen tietopohjan vahvistamiseksi → kansallisesti yhtenäistä tietoa asiakkaille tarjotuista palveluista ja näiden palvelujen vaikutuksesta asiakkaan työ- tai toimintakykyyn → mahdollisuus arvioida erilaisten järjestämistapojen vaikuttavuutta työ- ja toimintakyvyn edistämisen näkökulmasta
 - TOIMIA –verkostossa tavoitteena yhtenäistää ja kehittää toimintakyvyn mittaamista ja arviointia Suomessa
 - Yksiköt/organisaatiot yhtenäistävät omia arviointimenetelmiään
- myös meillä Pohteen kuntoutuspalveluissa tavoitteena yhtenäiset toimintakyvyn arviointimenetelmät

Toimintakyvyn arviointimenetelmien yhtenäistämisen hyötyjä

- systemaattiset ja yhteneväiset arviointimenetelmät →
 - palvelutarpeen arviointi paranee
 - yhdenvertaiset, laadukkaat palvelut alueesta tai palveluntarjoajasta riippumatta
 - seuranta ja vaikuttavuuden arviointi
- yhtenäisen tiedon/vertailukelpoisen datan perusteella voidaan tukea johtamista:
 - tunnistaa väestöryhmiä, joiden tilanteen parantamiseen täytyy suunnata voimavaroja
 - kehittää toimenpiteitä ja palvelurakennetta niin, että ne vastaavat väestön palvelutarpeita ja edistävät hyvinvointia
 - arvioida toimenpiteiden vaikutuksia väestön hyvinvointiin
 - ennustaa tulevaisuutta, esimerkiksi toimintarajoitteisten henkilöiden määrää

Toimintakykytiedon kirjaaminen

- tiedon **rakenteinen kirjaaminen** (tiedon kirjaamista ja tallentamista yhteisten, sovittujen rakenteiden avulla) on välttämätöntä tiedon hyödyntämisen näkökulmasta
- kun potilastiedot kirjataan teknisesti yhtenevässä, rakenteisessa muodossa
 - käytössä oleva asiakas- ja potilastieto on laadukasta ja kattavaa
 - tietoa on helpompi hakea ja hyödyntää esimerkiksi uusien asiakirjojen laatimisen pohjaksi tai yhteenvetoja, lausuntoja ja todistuksia varten
 - tietojen siirtäminen järjestelmästä toiseen ja tietojen saatavuus paranevat
- tietojen toissijainen käyttö: mm. tieteellinen tutkimus, tilastointi, kehittämis- ja innovaatiotoiminta, viranomaisohjaus ja valvonta, viranomaisten suunnittelu ja selvitystehtävä, opetus sekä tietojohdaminen
- fysioterapia- ja toimintaterapianimikkeistöt (yhteiset käsitteet) → kansallisesti yhtenäiset potilaskertomusten koodistot (ei kuitenkaan seurata kansallisesti)
- Fraasit esim. mittarikohtaiset ns. rakennefraasit → mittarin tuloksista kirjaamis pohja/tulosten esittämisen sisällysluettelo

Johtaminen, resursointi, saatavuus, laatu, taloudellisuus, vaikuttavuus

Ehkäisevä työ
Paljon palveluja tarvitsevien asiakkaiden tunnistaminen
Toiminta- ja työkyvyn arviointi, mittarit
Rakenteinen kirjaaminen, raportointi
Asiakas- ja kuntoutussuunnitelmat
Tavoitteiden asettaminen
Ammattilaisten yhteistyö, tiimimallit ja konsultaatio
Ammattilaisen vahva osaaminen
Toiminta- ja työkyvyn arviointi, mittarit

Hyvä kuntoutuskäytäntö

Asiakkaan polku

Ennen yhteydenottoa

Yhteydenoton käsittely

Kuntoutus-tarpeen arvio

Kuntoutuksen suunnittelu

Palvelujen organisointi

Kuntoutuksen toteutus

Seuranta ja arviointi

Digitaaliset välineet, joilla asiakas löytää itse tukea

Asiakas- ja palveluohjaus

ICF-viitekehys

TOIMIA-suositukset

Kuntoutuksen sisällöt ja niiden kehittäminen

Tavoitteiden ja suunnitelmien arviointi ja jatkotoimenpiteet

Yhteydenoton eri muodot ja asiakkaiden neuvonta

Suoravastaanotto-toiminta

Apuväline-palvelut

Moniammatillinen yhteistyö

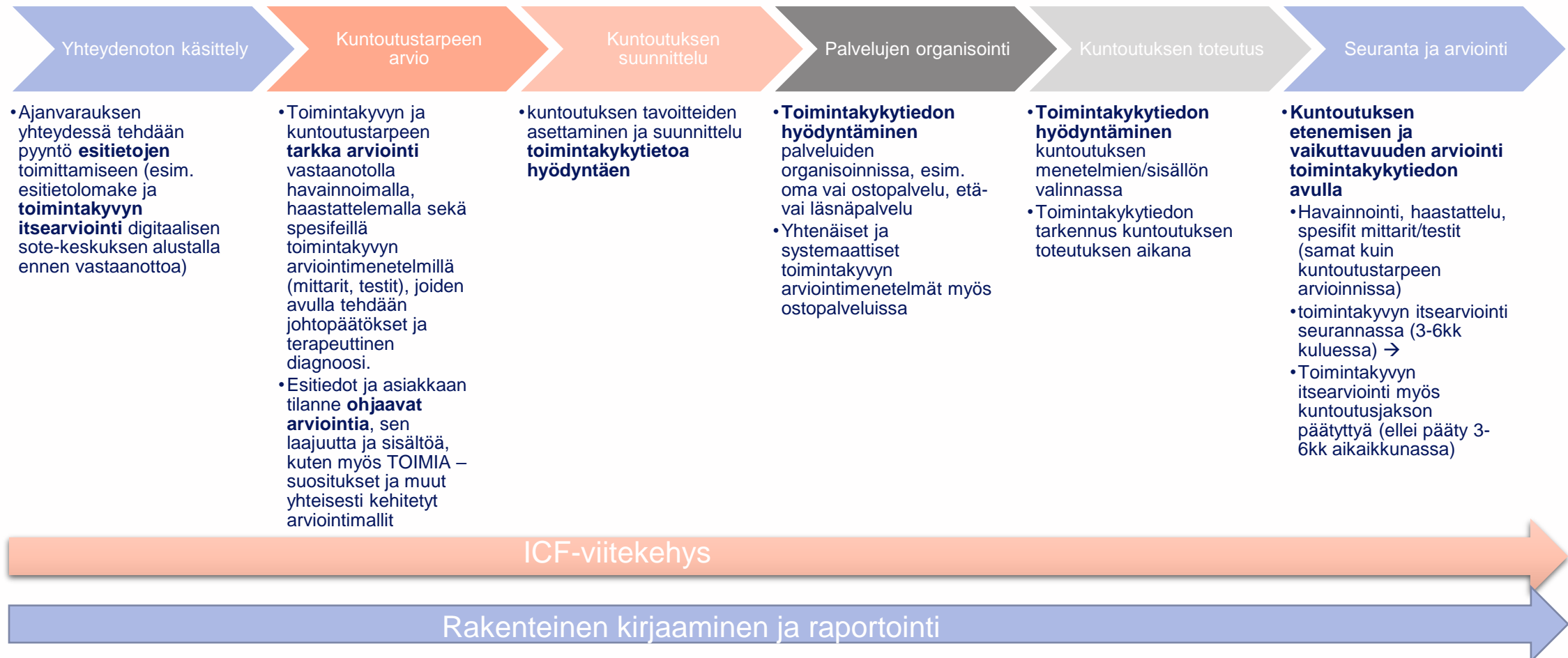
Kotikuntoutus

Etäkuntoutus

Tietojärjestelmät ja tiedonhallinta, kuntoutuksen tietopohja

Sote-uudistus
Tulevaisuuden
sosiaali- ja terveyskeskus

Asiakkaan yleinen toimintakyvyn arviointiprosessi ja toimintakykytiedon hyödyntäminen prosessin eri vaiheissa

Toimintakyvyn arvioinnin kansalliset suositukset

- TOIMIA –tietokanta:
 - asiantuntijoiden valmistelemia suosituksia ja ohjeita siitä, miten toimintakykyä tulisi mitata ja arvioida tietyissä tilanteissa
 - noin 100 toimintakykymittarin perustiedot ja soveltuvuusarviot eri käyttötarkoituksiin

TOIMIA

Suosituksset ikäryhmittäin

- **Suositus CP-vammaisten lasten ja nuorten toimintakyvyn arvioinnista ja seurannasta**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00045?toc=1120908>
- **Aikuisten toimintakyvyn itsearviointi kuntoutumistarpeen tunnistamisessa ja kuntoutumisen seurannassa**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00056?toc=991596>
- **Suositus tuki- ja liikuntaelinten ja motorisen toimintakyvyn mittaamisesta osana työkyvyn arviointia ja seurantaa**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00027?toc=1120908>
- **Työkyvyn heikkenemisen varhainen tunnistaminen**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00046/toimiamittarit?toc=1120908>
- **Työttömän toiminta- ja työkyvyn hyvä arviointikäytäntö terveydenhuollossa**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00030/toimiamittarit?toc=1120908>
- **lääkäiden henkilöiden lyhytaikaiseen sairaalahoitoon liittyvä toimintakyvyn arviointi kuntoutumisen käynnistäjänä**
 - https://terveysportti.mobi/dtk/hpt/avaa?p_artikkeli=tms00051 → Taulukko 1.
 - https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138652/TOIMIA_suositus_s023_iakkaiden_henkiloiden_lyhytaikaiseen_sairaalahoitoon_liittyva_toimintakyvyn_arviointi.pdf?sequence=2&isAllow
- **lääkäiden henkilöiden toimintakyvyn mittaaminen palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä**
 - https://terveysportti.mobi/dtk/hpt/avaa?p_artikkeli=tms00015
- **lääkäiden henkilöiden toimintakyvyn arviointi kotikuntoutuksessa (täydentää kahta edellä mainittua)**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00058/search/whodas%202.0>

Suosituksset diagnooseittain

- **Aivoverenkiertohäiriön (AVH) sairastaneiden toimintakyvyn vähimmäisarviointi kuntoutustarpeen arvioinnissa ja kuntoutuspalveluissa**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00055/search/whodas%202.0.Z>
 - Mittarit, joita tulee vähintään käyttää arvioitaessa asiakkaan kuntoutustarvetta ja kuntoutuksen vaikutuksia
- **Aivoverenkiertohäiriöön sairastuneen henkilön toimintakyvyn arviointi**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00050/search/avh>
 - Suositus, kun toimintakykyä kartoitetaan tarkemmin
- **Parkinsonin tautia sairastavan potilaan toimintakyvyn arviointi fysioterapiassa**
 - [THL Word Template \(julkari.fi\)](#)
- **Suositus MS-tautia sairastavan henkilön liikkumisen ja uupumuksen arviointiin**
 - <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tms00047?toc=991596>

Muita suosituksia

- Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa
https://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toi_hyvat_arviointikaytannot_2021.pdf

Läkkäiden henkilöiden toimintakyvyn arviointi kotikuntoutuksessa

Kuvio 4. Toimintakyvyn arvioinnin mittarit kotikuntoutuksessa ja tulosten tulkinta (✓ = toimintakyvyn arviointituloksessa ei hälyttävää, ✗ = toimintakyvyn arviointituloksessa hälyttävää, edellyttää lisäselvitystä ennen kotikuntoutuksen aloittamista).

Asiakkaan toimintakyvyn arvioinnin mittarit kotikuntoutuksessa Copyright TOIMIA 2022								
VAIHE	Kognitiivinen toimintakyky	Fyysinen toimintakyky	Arki-suoritusminen	Kaatumisvaara	Ravitsemus-tila	Psyykinen toimintakyky	Sosiaalinen toimintakyky	Itsearvioitu yleinen toimintakyky
M I T T A R I T	MMSE ¹ / MoCA ² RAI: CPS, CPS2 ³	SPPB ⁴ , käden puristusvoima ⁵ RAI:n arviointikysymykset: 4 m kävely, pisin kävelymatka, tasapainovaikeudet ja kävelyvaikeudet ³	IADL ⁶ ja Barthelin indeksi ⁷ RAI: IHIER-C, IADLCH3 ³	FROP-Com Screen ⁸ ja FES-I ⁹ RAI: FALLS ³	MNASF/NRS2002 ¹⁰ RAI:n arviointikysymykset: pituus, paino, painonpudotus, kuivuminen, nesteen saanti, ruuan tai nesteen saannin vähentyminen ³	GDS-15 ¹¹ RAI: DRS ³	SPS ¹² RAI: SES ³	PROMIS Yleinen terveys ¹³ / WHODAS 2.0 ¹⁴
T U L O S T E N	✓✗ Arvioi ja havainnoi muistitoimintoja tarkemmin. Ohjaa muistitukimukisiin. Jos on muistisairausdiagnoosi, selvitä mahdolliset muut muistia heikentävät tekijät. Tarkasta hoito ja huomioi kotikuntoutuksen toteutuksessa.	✓✗ Arvioi liikkumista ja tasapainoa tarkemmin. Tunnista syyt ja aloita tehostetut yksilölliset harjoitukset. Järjestä tarvittaessa apuvälineet ja seuranta.	✓✗ Havainnoi arjen toimintakykyä. Harjoita päivittäisiä toimintoja. Arvioi kotikuntoutuksen jälkeen avun tarve / kotikuntoutuksen jatkuminen. Järjestä tarvittavat kodin tukitoimet.	✓✗ Arvioi kaatumisalttius ja kartoita kaatumisen pelko ja ympäristön riskitekijät: ortostaattisen verenpaineen mittausta Tunnista kaatumisvaaran syyt. Aloita kaatumisen ehkäisytoimenpiteet. Huomioi kotikuntoutuksen tavoitteessa ja sisällöissä.	✓✗ Arvioi ravitsemustilaa tarkemmin ja havainnoi ruokailua. Tunnista syyt ja aloita hoito. Anna ravitsemusohjausta. Tehosta ravitsemusta. Järjestä seuranta.	✓✗ Arvioi mielialaa tarkemmin. Aloita masennuksen hoito. Järjestä tuki ja seuranta.	✓✗ Arvioi koettua yksinäisyyttä tarkemmin. Järjestä tarvittaessa tuki ja seuranta.	✓✗ Selvitä tarkemmin itsearviointiin vaikuttavia tekijöitä.
V I I T	1. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00091 2. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00200 3. www.thl.fi/fi/web/ikaantymisen/palvelutarpeiden-arviointi-rai-jarjestelmalla/tietoa-rai-jarjestelmasta/rai-jarjestelman-mittareita 4. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00154 5. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00141		6. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00031 7. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00084 8. www.thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johdaminen/turvallisuuden-edistaminen/tapaturmien-ehkaisy/iaakkaiden-tapaturmat/kaatumiset-ja-putoamiset/kaatumisvaaran-arviointi/tyovalineita-kaatumisvaaran-arviointiin 9. www.ukkinstituutti.fi/aineistot/kaatumispelkokysely-fes-i/		10. www.ruokavirasto.fi/elintarvikkeet/terveytta-edistava-ruokavalio/ravitsemus-ja-ruokasuositukset/ikaantyneet/ 11. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00087 12. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00046 13. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00195 14. www.terveysportti.fi/apps/dtk/tmi/article/tmm00160			

Toimintakykymittarin käytön hyödyt asiakkaalle

Yhtenäiset käytännöt
luovat pohjaa
yhdenvertaisille
palveluille alueesta tai
palveluntarjoajasta
riippumatta

Vahvistaa kuntoutujan
osallisuutta omassa
kuntoutusprosessissa

Auttaa tavoitteiden
asettamisessa
→ sitoutuminen
kuntoutukseen
merkityksellisten
tavoitteiden kautta

Oman kuntoutumisen
seuranta

Toimintakykymittarin käytön hyödyt ammattilaiselle

tietoa asiakkaan itsensä arvioimana

tekevät näkyväksi
voimavarat/haasteet →
puheeksi oton väline, auttaa
arvioimaan palvelutarvetta

ohjaavat tarvittaessa
toimintakyvyn tarkempaan
arviointiin

Auttaa asettamaan yksilölliset
tavoitteet kuntoutumiselle

Väline toimintakyvyn ja
kuntoutumisen seurantaan

Kuntoutuksen/toimenpiteiden
vaikuttavuuden arviointi

Hyödyt organisaatioille, johtamiselle ja kansalliselle tietopohjalle

Yhtenäisesti kerätty tieto auttaa tiedolla johtamisessa (palveluiden kehittäminen, resurssointi jne.)

Palveluiden vaikuttavuuden arviointi

Yhtenäinen tietomahdollistaa vertailukehittämisen organisaatioiden välillä

Tutkimukset, tilastoinnit ja viranomaisten tietotarpeet